

שמאן ארפז. מתאם פעילות המו"פים במנהל המחקר החקלאי

← עמי רוזינסקי
צילום: דוד עינב

שנאן ארפז

מתאם פעולות המו"פים במנהל המחקר החקלאי

מסוגל לחזות את מקומה של החקלאות הישראלית בעוד כעשר שנים, הוא מושך כתף, מניד את ראשו ואומר, כי הוא אינו מוכן להתנבא, "אני רק מקוה שהמדינה תשכיל לשמור ולשמר את פעילות המו"פים, כי הם חיוניים להתפתחות החקלאית", הוא אומר, ובנימת קולו נשמע גם ספק. כדי להמחיש את תחושת האי וודאות, שאינה נחלתו בלבד, שכן רבים מהעוסקים במגזר החקלאות מבינים, כי המאבק הוא קיומי, הוא מספר את הסיפור הבא: "לפני מספר חודשים הגיעה חוליית ביקורת של מס הכנסה למו"פ נגב. מהרכב ירדו כמה אנשים צעירים, שביקשו לברוק את הספרים. עד כאן, כמעט שגרה - הכל בסדר גמור. בתום מספר שעות של חפירה בספרים ובדיקה מעמיקה ניגש אחד מהם אל מנהל המו"פ ואומר לו, "שמע, בספרים רשומות רק

ו"פים פריפריאליים פועלים בישראל מגבול הצפון ועד לערבה הדרומית, ואם לא יהיה מי שיתאם בין המו"פים, יכולה להיווצר כפילות מחקרים, ולא פעם אפילו בין מו"פים שכנים. זאת בדיוק הסיבה שפרופסור שנאן הרפז, התמנה למתאם פעילות המו"פים במנהל המחקר החקלאי.

נפגשנו במשרדו הצנוע מאוד השוכן מאחורי הרפת במנהל המחקר החקלאי שבמכרז וולוקני, ימים ספורים אחרי סיום התערוכה והיום הפתוח שהתקיים במו"פ ערבה, שהוא, כנראה, האירוע החקלאי הגדול המתקיים השנה בישראל.

על יחודה של החקלאות הישראלית כבר דובר רבות ואין טעם לחזור על הסטריאוטיפים המוכרים, אבל כן חשוב לחזור ולהדגיש, כי למו"פ הישראלי יש חלק גדול מאוד בהתפתחות המרשימה של החקלאות בישראל. כשאנו שואלים את שנאן ארפז האם הוא

הוצאות - איפה ההכנסות שלכם, מה אתם לא מפיקים ידע ומוכרים אותו?"
 יענקלה מוסקוביץ' מנהל המו"פ השיב לו, כי הם לא מפעל תעשייתי, הם מייצרים ידע לחקלאים. האיש ממס הכנסה עיווה את פניו ושאל, "מה, אתם ציונים?"

מהסיפור הקטן הזה אפשר להבין לאן זורמת הרוח ומהן המגמות בציבור. יש קולות באוצר האומרים, כי אם חקלאי רוצה ידע, שילך לחפש אותו בכוחות עצמו! ממש כמו כל יצרן נעליים מתל אביב הזקוק לידע מקצועי ההולך ומחפש אותו בשוק החופשי וכו... והתוצאה תהיה, שבכל מדינת ישראל תיותרנה כנראה מספר חוות ענק שישדרו במרכז הארץ, וייצרו את כל התוצרת הדרושה לשוק הישראלי - התיישבות בפריפריה בוודאי שלא תהיה כך.

לאור האיום המוכר הזה, מנהלים המו"פים את המלחמה על יצירת תשובות לצרכים המקצועיים בהווה אך גם על העתיד, כאילו אין איום בעולם, כי להמשיך הרי צריך. פרופסור שנאן הרפו הוא ביולוג ימי, שתחום עיסוקו הוא בהזנת דגים. לפני כשלוש שנים מינו אותו אלי פוטוביסקי, לשעבר ראש המנהל המחקר החקלאי ודן לבנון שהיה המרען הראשי, למתאם פעולות המו"פים בישראל.

האם יהיה זה נכון לומר כי כל מו"פ הוא בעצם עולם בפני עצמו?

"נכון שהמו"פים פועלים תוך עצמאות רבה, אבל הם לא פועלים כחלל ריק, כל העת מתקיים קשר בין המו"פים השונים. תפקידי, כמי שמתאם ביניהם הוא, בין היתר, למנוע כפיילויות, כדי שבשני אתרים, לפעמים די קרובים זה לזה, לא יתקיים מחקר העוסק באותו נושא בדיוק. אם כן, לפעמים כן יש לכך הצדקה, שכן בכל מו"פ יש את היחוד האקלימי שלו, ואת סוג הקרקע ומרכיבים שונים אחרים, כך שלא פעם יש הצדקה לנהל מחקר דומה באתרים שונים, זאת בתנאי שכל המרכיבים הללו נלקחים בחשבון. ואכן, המו"פים משתפים פעולה ומקפידים על התיאום ומכירים מה נעשה אצל השכן. כשהכל פתוח כולם מפיקים מכך תועלת, ואין מי שמצמיד את הקלפים קרוב לחזה, כדי לשמור את התהילה לעצמו בלבד. המחקר ממומן ברובו מתקציבים ציבוריים, לדוגמה, מחקר גידול הפטריות פותח במו"פ צפון. לאחרונה מגלים בו עניין במו"פ בית שאן, הם הגיעו לסיוע ובחנו את הנושא במגמה לברוק האם הגידול יתאים לבקעת בית שאן."

ביצד אתה משתלב בתיאום מסוג כזה?
 "תפקידי לתאם ברמת העל. בין שאר עיסוקנו, אנחנו מתאמים חוקרים מתחומים ספציפיים ממנהל המחקר החקלאי וממוסדות אקדמיים ומשלבים אותם בניסויים שנערכים בשטח. לדוגמה איתן פרסמן, ממרכז וולקני הוא המנהל המדעי של מו"פ רמת נגב.

עגבניות חממה מגדלים באזורים שונים, בעיקר באזור של מו"פ דרום, אנחנו מכוונים לכך שתוצאות המחקרים המתבצעים בו יובאו גם לידיעת אזורים אחרים. לדוגמה, המחקר העוסק בגידול עגבניות שרי במים מליחים, או

גם תערוכה חקלאית העוזרת לממן את היום הפתוח. אבל הסוד הוא שצריך לדעת לאן בין הרברים, ושבתקום יום פתוח חקלאי מקצועי לא יוצר פסטיבל של תערוכה המושכת את רוב תשומת לב של המבקרים, וכך נותרת מעט מאוד תשומת לב לחשיפת הפעילות והמחקרים של המו"פ בפני הציבור. הייתי בימים הפתוחים שהתקיימו בערבה בפברואר האחרון, עצם הפיצול לשני ימים פתוחים אפשר לתושבי האזור בעיקר, אך גם לאורחים מהצפון להשתתף בכנסים והוצאות וההדים היו מאוד חיוביים."

אנו עדים לאחרונה לתערוכות חקלאיות רבות המתקיימות באתרים שונים מדי שנה, האם השפע הזה הוא לטובת החקלאות, או יותר מדויק, האם יש להן בכלל ערך?

"תערוכות חקלאיות הן לטובת הענף. האם ניתן לכוון את העיתוי והמיקום באופן אחר, כך שהחשיפה לפעילות ולמחקרים של המו"פים תהיה זמינה יותר לציבור, זאת סוגיה בפני עצמה."

משרד החקלאות והאוצר החליטו על צעדי יעול שמשמעותם היא צמצום בכוחו של המו"פ החקלאי בדרך של איחוד אתרים. ביצד זה השפיע על העשייה ומחייב מקורות המימון למחקרים?

"המו"פים הפריפריאליים פועלים במסגרת של מרחבים, מו"פ צפון, מו"פ בית שאן, מו"פ בקעת הירדן, מו"פ הדר המרכזי. מערב מו"פ דרום, מו"פ רמת נגב ולאחרונה הצטרף אליהם גם מו"פ לכיש. וכמובן מו"פ ערבה תיכונה וצפונית ומו"פ ערבה דרומית.

המימון מגיע ממספר גורמים, הקק"ל, משרד החקלאות, המשרד לפיתוח הנגב והגליל והחטיבה להתיישבות. אבל אין זה פותר את המו"פים מהצורך לגייס כספים ממקורות שונים לתקציבי מחקר, כולל גופים מסחריים, שלהם עניין כלכלי בתוצאות מחקר כזה או אחר. ויש גם מקרים בהם חברות מסחריות פונות למו"פ כדי לבחון מוצר שלהן. אבל מחקר כזה עלול לפעמים שלא לשרת את מזמין המחקר. תאר לעצמך, שהמו"פ בדק ומגיע למסקנה מקצועית שהמוצר אינו מתאים לתנאי הארץ ולמטרה אליה הועידה אותו החברה?"

הצלחת המו"פים הם הנשק הסודי של החקלאות הישראלית. התיאום וההפריה ההדרגתית ביניהם תורמת לחיזוק מעמדם לטובת החקלאות כולה. אך הקושי המרכזי הוא כרגיל במגרש הפוליטי דווקא. בשעת כתיבת הדברים אין לנו עדיין מושג מי יהיה שר החקלאות הבא, השך שתפקידו יהיה להבטיח את מקומנו על המפה, בין היתר בהגנה על המשך פעולת המו"פים בישראל. ■

בעמידות בריק, מתיקות וכו... במו"פ אחר אפשר לברוק את השפעת מבנה החממה על חימום וצינון. כל התוצאות מובאות אחר כך לשרות החקלאים בכל אזורי הארץ."

האם יש בסמכותך למנוע מחקר או ניסוי בטענה שהוא אולי אינו נחוץ או שהוא יקר מדי וברומה?

"אנחנו פועלים במו"פים לפי סדרי עדיפויות, זה המוטו שלנו. מעבר לכך אנחנו מנהלים דיאלוג עם צוות המו"פ ועם המנהל המדעי שלו, אנחנו גם יכולים להחליט על הקצאת כספים למחקר ועל צורת העבודה וסדרי עדיפויות, במגבלות התקציב כמובן. ואם אתה לוחץ, אז כן, יש לי זכות וטו, אבל אני מעדיף שלא להפעיל אותה ותמיד להגיע להסכמות. אם מגיע מו"פ עם תוכנית הזויה באמת, אנחנו משתדלים להורידה מסדר היום. אבל במו"פים עובדים אנשים בעלי ניסיון רב, הם מכירים את הצרכים העולים מהשטח והמחקר אינו מתקיים בנושאים תיאורטיים בלבד אלא במה שהחקלאי באמת צריך."

שיתוף פעולה

שיטת המו"פ הישראלית היא של שילוב בין שלושה גורמים, בראשם מנהל המחקר החקלאי, ואחרי המו"פים המבצעים את יום המחקרים בשטח ושה"מ - שירות ההדרכה והמקצוע, המביא את הידע הזה לחקלאי, הוא אומר ומוסיף, "שיתוף הפעולה היחודי הזה, שאין לא אח ורע בעולם הוא בעצם חלק מהצלחת החקלאות הישראלית. אבל אני רואה כבר בעיות, מעין סדק בשרשרת הזאת, כי שה"מ עבר צונמי קשה ביותר: מספר המדריכים הצטמצם וכך נחלשת החוליה המשמעותית הזאת ביטוח החקלאי של המחקר. כוונת המפריטים היא שההדרכה תהפוך לפרטית ולא ממשלתית, אבל מודריך פרטי אינו קושר את עצמו למו"פ. במקרים רבים הוא עובר עבור גוף חיצוני ולכן הוא מחויב בראש ובראשונה לאינטרסים של הגוף הזה. כיום אנחנו נבנים עדיין על המידע שנצבר בעבר, אבל בעוד כחמש שנים המודריך החקלאי יהיה אדם המנותק ממקורות הידע. האירוניה היא, שמכל העולם באים ללמוד כיצד זה עבד (עד כה) כל כך יפה אצלנו."

ביצד אתה רואה את הימים הפתוחים הרבים והתערוכות של ספקי מוצרים ותשומות חקלאיים המתלוות אליהם לאחרונה?
 "בבסיס ההיגיון של הימים הפתוחים קיימת הנחת היסוד, שזאת דרך מצוינת להעברת ידע. באותה הזדמנות, כשכבר נכנסים להפקה בסדר גודל כזה והעלויות הן גבוהות מאוד, מקיימים